

УДК 378.016:37

ОСОБЛИВОСТІ КОНТЕКСТНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

О.В.Волошина

Анотація. У статті йдеться про використання технології контекстного навчання у ВНЗ з метою формування творчої особистості-професіонала.

Ключові слова: контекстне навчання, ВНЗ, технологія навчання.

Аннотация. В статье говорится об использовании технологии контекстного обучения в вузе с целью формирования творческой личности-профессионала.

Ключевые слова: контекстное обучение, вуз, технология обучения.

Summary. The article says about the utilization of the context technology at HIGH School with the purpose of forming an independent and efficient thinking person.

Key words: context teaching, HIGH School, technology of teaching.

Постановка проблеми. Сучасна система освіти перебуває в пошуках педагогічних теорій та технологій, які б не тільки забезпечували засвоєння певного обсягу інформації, але й сприяли становленню та розвитку індивідуально-професійних якостей майбутніх фахівців. Проблема підготовки педагогічних кадрів, які відповідають рівню розвитку суспільства; умови навчання та виховання майбутнього вчителя в системі професійної педагогічної освіти становлять надзвичайно значущу проблемну галузь педагогіки та психології.

У зв'язку з цим необхідно розробляти технології переходу від навчальної до професійної діяльності. Це пов'язано, як зауважує О.Вербицький, з певними труднощами:

- суперечностями між «абстрактним характером навчальної діяльності та реальним предметом майбутньої професійної діяльності»;
- невідповідністю між відокремленням знань з різних навчальних дисциплін і необхідністю їхнього поєднання в професійній діяльності;
- суперечностями між індивідуальним, особистим характером навчальної роботи та суспільним колективним характером праці;
- розходженням між позицією студента-виконавця та активною позицією фахівця [2].

У сучасних умовах модернізації загальної освіти, зазначає О.Асмолов, на відміну від відірваності викладання суто лабораторного наукового знання, «базовим принципом стає принцип контекстуальності, який допускає поєднання знань і навичок та їхнє застосування з урахуванням соціальних, міжособистісних і предметних особливостей контексту» [1, с.12].

Мета даної статті полягає у визначенні особливостей контекстного підходу у навчанні студентів педагогічного університету.

Виклад основного матеріалу. Теорія контекстного навчання була розроблена О.Вербицьким і його науковою школою з метою подолання у студентів байдужості до знань, небажання вчитися, а також з метою розвитку пізнавальних, а наприкінці навчання і професійних, мотивів та інтересів. Підставою для формування цієї концепції стало усвідомлення впливу предметного та соціального аспекту майбутньої професійної діяльності студента на процес і результати його навчальної роботи.

Контекстне навчання – це навчання, в якому динамічно моделюється предметний і соціальний зміст професії, тим самим забезпечуються умови трансформації навчальної діяльності студента в

професійну діяльність фахівця. Сутність знаково-контекстного навчання полягає в наступному: в «організації активності студентів відповідно до закономірностей переходу від навчальних текстів, знакових систем як матеріальних носіїв минулого досвіду до професійної діяльності...» [3, с. 33].

Основними джерелами змісту контекстного навчання є дидактично спрощений зміст класичних розділів відповідних наукових дисциплін і майбутня професійна діяльність.

Основні принципи контекстного навчання:

- принцип психолого-педагогічного забезпечення індивідуального включення студента в освітню діяльність;

- принцип послідовного динамічного моделювання в освітній діяльності майбутнього педагога цілісного змісту, форм і умов професійної діяльності;

- принцип проблемності змісту та процесу навчання та виховання;

- принцип провідної ролі спільної діяльності, міжособистісної взаємодії та діалогічного спілкування суб'єктів освітнього процесу;

- принцип адекватності форм організації навчальної діяльності студентів, що означає вибір конкретних організаційних форм залежно від цілей, змісту й умов навчання та виховання;

- принцип органічного поєднання традиційних та інноваційних педагогічних технологій;

- принцип відкритості – використання для досягнення конкретних цілей навчання та виховання будь-яких педагогічних технологій, запропонованих у рамках найрізноманітніших теорій і підходів.

- принцип єдності навчання та виховання особистості студента;

- принцип урахування внутрішніх, крос-культурних (сімейних, національних, релігійних, географічних тощо) контекстів кожної особистості [4, с. 15].

Особлива роль у концепції контекстного навчання належить поняттю «професійного контексту» – сукупності предметних завдань, організаційних, технологічних форм і методів діяльності, ситуацій соціально-психологічної взаємодії, характерних для певної сфери професійної праці. Виділяють наступні види професійного контексту:

- соціальний, який включає ціннісно-орієнтаційний та особистісний контекст;

- предметний, який поєднує виробничо-технологічний, організаційно-управлінський, посадовий і запроваджуючий контекст.

На думку О.Вербицького, зміст контекстного навчання повинний проектуватися з урахуванням наступних вимог: семіотичних – до організації знакової інформації; психолого-дидактичних, які сприяють більш легкому засвоєнню навчального матеріалу; наукових вимог – у навчальній дисципліні повинен відобразитися науковий фундамент; вимог з боку професійної діяльності, що створюють змістовий контекст діяльності [5].

Ідея контекстного навчання має низку переваг, які створюють основу професійної підготовки будь-якого профілю. Проте підготовка фахівців педагогічного напрямку має деякі особливості.

Всю професійну сферу педагога можна представити трьома головними блоками, а саме: теоретичні знання, способи діяльності, соціальна зрілість (цінності, кругозір, моральність, відповідальність). З позиції теорії контекстного навчання ми виділили проблемні зони традиційного навчання майбутнього вчителя:

- у теоретичній підготовці: проблема вибору оптимального, системно організованого обсягу змісту навчання, необхідного для майбутньої педагогічної діяльності;

- у діяльнісній підготовці: проблема переваги орієнтації на засвоєння теоретичних знань на відміну від їхнього практичного використання в майбутній педагогічній діяльності;

- у становленні соціальної зрілості: проблема відсутності цілеспрямованого розвитку соціально-моральних і громадянських якостей майбутнього вчителя.

Специфіка навчання студентів педагогічного вузу полягає в тому, що, здійснюючи навчальну діяльність, студенти готуються до професійної, основний зміст якої – організація навчальної діяльності школярів в аналогічних формах. У процесі навчання в педагогічному вищому навчальному закладі студенти отримують необхідні знання з педагогічних дисциплін. У значно меншому обсязі студенти опановують уміннями, пов'язаними з професійною діяльністю. Це доводиться констатувати, спостерігаючи за роботою фахівців-початківців. Їм потрібна значна кількість часу для того, щоб після завершення навчання адаптуватися до умов шкільного закладу; молоді спеціалісти не завжди можуть застосувати отримані знання на практиці. Для оволодіння прийомами діяльності необхідною умовою є зв'язок знань і досвіду. Практичний досвід, який поєднує теоретичні знання та практичні вміння, формується в процесі застосування наявних знань і професійних умінь. Від того, наскільки повно поєднується рівень теоретичної підготовки фахівця та його професійна спрямованість з завданнями, висунутими практикою, залежить успіх входження у спеціальність. Сформованість же особистісних

якостей студента дозволить більш ефективно здійснювати діяльність з виховання підростаючого покоління.

У теорії контекстного навчання виділяють три навчальні моделі, які обумовлені специфікою процесу підготовки до професійної діяльності: семіотичну, імітаційну, соціальну.

Семіотична навчальна модель виступає у вигляді вербальних або письмових текстів з теоретичною інформацією. Одиницями активності студента в рамках цієї моделі є мовна дія та демонстрація засвоєних навичок розв'язання стандартних завдань (алгоритмів), характер навчальної діяльності студента – переважно репродуктивний.

Імітаційна навчальна модель – це спеціально змодельована ситуація майбутньої професійної діяльності, яка вимагає аналізу та прийняття рішень на основі теоретичної інформації. Одиниця активності студента – предметна дія, основна мета якої – практичне перетворення імітованих професійних ситуацій; характер діяльності - частково-пошуковий, репродуктивно-творчий.

Соціальна навчальна модель – це проблемна ситуація або фрагмент професійної діяльності, що аналізується та перетворюється у формі спільної діяльності студентів. Основною одиницею активності студента є вчинок; характер діяльності - переважно творчий.

Ми повністю погоджуємося з тим, що навчитися виконувати будь-яку дію можливо тільки за умови, якщо цю дію виконувати самому, а не спостерігати, як це роблять інші. Контекстне навчання є реалізацією динамічної моделі зміни діяльності студента: від власне навчальної (лекція, семінар, залік тощо) через квазіпрофесійну (ігрові форми) та навчально- професійну (педагогічна практика, науково-дослідницька робота студентів, підготовка випускної кваліфікаційної роботи тощо) до власне професійної діяльності [2].

Майбутні вчителі на парах з педагогічних дисциплін розробляють дидактичні матеріали, грають ролі вчителів і учнів, аналізують як дії товаришів, так і свої власні, проводять міні-уроки, беруть участь у майстер-класах, організують відеоспостереження та обговорення фільмів тощо. Для кожної майбутньої лекції розробляються питання, завдання інформаційно-пошукового характеру, ставляться проблеми. На лекціях проводяться евристичні бесіди, міні-диспути, демонструються прийоми аналізу та засвоєння великого обсягу інформації (структурування та схематизація текстів, відстеження логіки викладу, створення картотек тощо).

На лабораторних заняттях активно використовують дидактичну гру як обов'язковий компонент технології контекстного навчання; експрес-методики для навчальних занять різного виду; активно застосовують метод проектів. Домінуючими видами діяльності студентів у роботі над проектом є пошукові, практично-орієнтовані, творчі. Працюючи над проектом, студенти активно контактують з однокурсниками, з викладачами вузу, з викладачами шкіл, з працівниками бібліотек і комп'ютерних класів.

Основною одиницею змісту в контекстному навчанні є «проблемна ситуація», а звичні завдання виступають її елементами. За допомогою системи проблемних ситуацій, навчальних проблем і завдань вибудовується сюжетна лінія засвоєння провідних аспектів професійної діяльності.

На заняттях з педагогічних дисциплін широко використовуються педагогічні ситуації, які моделюють деякі аспекти професійної діяльності в аудиторних умовах. Педагогічна ситуація виступає і розуміється нами як дидактичний засіб і як простір мислення та діяльності студента, структурований його власною позицією та позицією викладача. Це означає, що навчальне заняття психологічно переживається суб'єктами як значуща «тут і тепер» подія.

Як дидактичний засіб педагогічна ситуація використовується для формування в студента образу себе в професії на основі виявлення в життєвих ситуаціях педагогічного змісту. Педагогічні ситуації цілеспрямовано використовуються на заняттях різних педагогічних дисциплін, органічно «вплітаючись» у тканину заняття. Відбір педагогічних ситуацій для такої роботи визначається змістом дисципліни та цілями конкретного заняття.

Наступний етап підготовки складається у формуванні інваріантно орієнтовної основи аналізу педагогічної ситуації, який виступає як особливий вид діяльності – аналітико-рефлексивний. Зміст аналізу педагогічної ситуації полягає в тому, щоб перевести об'єктивні характеристики педагогічної ситуації з об'єктивного рівня на рівень суб'єктивності; щоб кожна з об'єктивних властивостей педагогічної ситуації в процесі діяльнісного засвоєння була сприйнята, осмислена студентом як особиста проблема.

Варіанти вирішення педагогічних ситуацій студентами групи дозволяють збагатити та удосконалити власну позицію через процес порівняння з позиціями інших, а також з конкретною дійсністю. Результатом проживання студентами педагогічної ситуації будуть ті зміни, які відбулися в

самому суб'єктові завдяки включенню в аналітико-рефлексивну діяльність та усвідомлення ним цього процесу. Як результат – виникають уміння аналізувати педагогічні ситуації.

Висновки. Відповідно до основних положень технології контекстного навчання під час роботи зі студентами педагогічного університету необхідно намагатися моделювати в навчальному процесі предметний та соціальний зміст професійної діяльності. Для ефективності цього процесу необхідно дотримуватись таких вимог:

- забезпечувати змістовно-контекстне відображення педагогічної діяльності у формах навчальної діяльності студента;

- поєднувати різноманітні форми та методи навчання з урахуванням дидактичних принципів і психологічних вимог до організації навчальної діяльності;

- використовувати модульність побудови системи та її адаптованість до конкретних умов навчання та контингенту майбутніх педагогів;

- реалізовувати різні типи зв'язків між формами навчання;

- забезпечувати зростаючу складність змісту навчання та форм контекстного навчання від початку до завершення цілісного навчального процесу.

Побудова навчального процесу в педагогічному університеті на базі контекстного навчання дозволить більшою мірою наблизити процес навчання до методів, форм і принципів педагогічної діяльності, здійснити перехід від навчальної діяльності до професійної поступово та природньо.

Література

1. Асмолов А.Г. Как проектировать универсальные учебные действия в начальной школе: от действия к мысли: пособие для учителя; под ред. А.Г.Асмолова.] / А.Г.Асмолов – М. : Просвещение, 2008.-151 с.
2. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. / А. А. Вербицкий - М. : Высшая школа, 1991. - 207 с.
3. Вербицкий А.А. Концепция знаково-контекстного обучения в вузе / А. А. Врбицкий // Вопросы психологии. – 1987. – №5 – С. 32-38.
4. Вербицкий А.А. Школа контекстного обучения как модель реализации компетентностного подхода в общем образовании / А. А. Вербицкий, О. Б. Ермакова // Педагогика – 2009. – № 2.– С. 12-18.
5. Вербицкий А.А. Контекстное обучение в системе подготовки учителя математики / А. А. Вербицкий, О. Г. Ларионова // Народное образование. - 2007. - № 4. – С. 38 – 42.